

Julia Keren Turbahn

Kako stvarem pustiti, da so

*Yeah, let it be, let it be
Let it be, yeah, let it be
Oh, there will be an answer
Let it be-e*

(The Beatles: Let It Be)¹

Med spremljanjem procesa nastajanja *Predmetenja*, se mi je v misli zajedla ta pesem skupine Beatles.

Pa naj bo

Paul McCartney je bojda sanjal svojo pokojno mamo, kar ga je spodbudilo k pisanju te pesmi. Precej očitno je, da se v besedilu ne nanaša na kompleksnost diskurzov v povezavi z našimi odnosom s predmeti, še posebej ne na spekulativni realizem ali objektivno orientirano ontologijo. Bolj verjetno je, da želi izraziti dokaj eksistencialno zavedanje o kompleksnosti življenja na splošno. Kljub temu, pa me je pritegnila beseda »it« (ono) iz pesmi, ki sem jo vzela za izhodišče svojega miselnega toka.

Ono kot neka stvar

Antropocentrizem, dolgo obstoječe osnovno predvidevanje sodobne zahodne racionalnosti, človeka dojema kot središče vsega: s svojim intelektom in sposobnostmi je zagotovo superioren nečloveški materiji. Z drugimi besedami, ljudje »stvarem ne dovolimo, da so«, ampak jih nadziramo in usmerjamo. Novejši filozofski diskurzi o spekulativnem realizmu ali šola objektivno orientirane ontologije (OOO) vehementno zavračajo privilegiranje ljudi in rušijo binarno dožemanje sveta, v katerem so predmeti pasivni in stabilni pojavi, ljudje pa živahni in aktivni subjekti. Predmeti obstajajo neodvisno od človeškega dožemanja.

Dopustiti stvari, da je na odru

V eseju »Moving as some *thing* (or, some things want to run)« [Gibanje kot neka stvar (ali nekatere stvari bi rade tekle)] André Lepecki prikaže časovnico od 60. let 20. stoletja, obdobja, v katerem so vizualni umetniki, plesalci in koreografi začeli s plodnimi prevpraševanji relacij med gibanjem, predmeti in stvarmi, pa vse do 21. stoletja, v katerem so te teme vse bolj prisotne v umetniških delih, ki temeljijo na filozofskih diskurzih.² V številnih eksperimentalnih plesnih delih so vsakdanji predmeti uporabljeni ne samo za dekoracijo ali spremljanje nastopajočih na odru, ampak kot pomembni performativni elementi, brez da bi se spremenili v umetniško delo na način, ki ga Lepecki poimenuje »Duchampu podobno zanimanje«, ampak na način, ki jim pusti, da so – bolj v McCartneyjevem smislu.

Stvar s popredmetenjem

Želim slediti Lepeckijevemu razločevanju med predmetom in stvarjo, pri čemer je izraz »predmet« opredeljen kot materija, ki je vezana na instrumentalnost, koristnost in uporabnost, medtem ko se izraz »stvar« nanaša na neinstrumentalno entiteto, ki ni podrejena subjektu.³ Filozof Martin Heidegger uporablja izraz »popredmetenje« v svojem eseju o »stvari«.⁴ S to konstrukcijo »poglagoli« stvar, spremeni samostalnik v glagol, uvede »stanje bivanja«, dejavnost, ki je lastna stvari sami. Na splošno drži, da so stvari precej dobre v tem, da so, kar so. Ljudje jih morda celo motimo v njihovem načinu obstoja, ko vanje usmerjamo svojo pozornost, ko vzpostavljamo relacije z njimi. Navsezadnje dejanje umeščanja predmeta v gledališko črno škatlo in omogočanje »da je« vsebuje tudi dejanje moči manipulativnega subjekta. Kako potem stvari ne samo dovoliti, da je, kako ji dovoliti, da izvaja svoje na odru, kako bivati s stvarjo, ki popredmeti, kako iznajti skupen način obstoja na odru?

Dogaja se neka »stvar«

Med procesom ustvarjanja *Predmetenja* je bil ob vstopu na oder, poln predmetov, prvi impulz za pristop k predmetu, pristop k neki »stvari«, delo z antropomorfno metodo. Ob priklicu izkušnji iz

otročstva, ko se je svet zdel poseljen z živimi, nikakor ne pasivnimi stvarmi, je uporaba domišljije postala glavni katalizator animacije predmetov in stvari. Igra s pripisovanjem človeških lastnosti neživim entitetam ni postala samo način soočanja s samoto v individualnem raziskovalnem procesu, ampak tudi vaja v empatiji. Ob opazovanju performerja, ki je dlje časa animiral neko stvar, je prišlo do nenadnega in subtilnega premika. Začetka premikanja nenadoma ni bilo več mogoče jasno pripisati človeku, v tistem hipu sem se začela spraševati, kdo pravzaprav animira koga? V tem smislu je animiranje stvari postalo orodje za refleksijo o medsebojni povezanosti, s čimer omogočimo prepoznanje potenciala, ki ga imajo stvari, da lahko vplivajo na nas in se nas dotaknejo. Filozofinja Jane Bennett uporablja izraz moč-stvari, s čimer opiše »nenavadno zmožnost nepremičnih predmetov za animacijo, delovanje, proizvodnjo dramatičnih in subtilnih učinkov«⁵. Razkritje performativnosti predmetov, omogočanje prostora za moč-stvari, vodi k razvoju lastne koreografske sile, ki ni več zvezana s funkcionalnim namenom predmeta in obenem k zavedanju, da so tudi sami ljudje sestavljeni iz različnih materialnih delov.

Stvar z vrzeljo

Na videz povsem zmečkano plastično vedro se nenadoma postavi pokonci. Kroglice, ki se začnejo kotaliti, brez da bi se jih kdo dotaknil, in se skrijejo v najmanj pričakovan in na videz nedostopen kot vadbenega prostora. To sta samo dva primera neodvisnega početja stvari brez človeške spodbude, ki sta nas presenetila, včasih morda celo nekoliko prestrašila. Timothy Morton, filozof gibanja objektno orientirane filozofije, v svoji knjigi *Realist Magic-Objects, Ontology, Causality* [Realistični čarobni-predmeti, ontologija, kavzalnost], opiše skrivnostnost predmeta.⁶ Poleg ravni videza, ima materialnost tudi močno šifrirano in vase umaknjeno, nedostopno srž. Trdi, da je nekaj skrivnostnega na tem, kako stvari vzpostavljajo medsebojne stike, gre za subtilen prostor misterioznega, za katerega ni nujno potrebno vidno dejanje, kot je opisano zgoraj. Včasih zadošča samo nekaj časa in zavedanja. Spet smo pri tem, kako dovoliti stvari, naj bo, oziroma kako dovoliti, da popredmeti: poetični prostor, čarobnost skoraj nikoli ni bila izkušena skozi specifična dejanja, ampak se je ponavadi razkrila povsem nepričakovano, kot dragocen stranski produkt drugega dejanja, ki nikoli ni nameravalo odpreti tega prostora.

Katera koli stvar se lahko spremeni

Ko sem po vajah odšla iz črne gledališke škatle, včasih nisem znala izključiti tega načina premišljanja o tem, kako vzpostavljam relacije s katerim koli predmetom ali stvarjo v moji okolici in kako vzpostaviti relacijo na drugačen način kot po navadi. Zdelo se mi je, da povsod vidim stvari, ki so popredmetile: neživa materija je na čuden, paradoksalen in precej skrivnosten način zelo živa. Ko sem začela razmišljati izven (črne gledališke) škatlice, sem zaznala, da premislek o odnosih med ljudmi in nečloveško materijo vsebuje pomembno in nujno ekološko vrednost v času pretečih globalnih ekoloških katastrof in prenasičenosti s predmeti, ki je del zahodnega življenjskega sloga. Umetniški proces se tako spremeni v prostor potencialnosti, kjer se lahko razkrijejo, razvijejo, preizkusijo, zavrnejo in prakticirajo alternativne vizije ali načini bivanja. Spet se lahko vrnem k pesmi skupine Beatles: »Pa naj bo« ne smemo razumeti kot klic k indiferentnosti in pasivnosti, ampak kot zahtevo po nenehni aktualizaciji odnosa med ljudmi in drugimi materialnostmi, s katerim lahko presežemo že davno zastarele hierarhije. V refrenu pesmi Paul McCartney večkrat ponovi to frazo. Zame to ponavljanje poudari, da je dopustiti stvari, »da je«, praksa, ki se nikoli ne konča in na katero ni mogoče najti dokončnega odgovora.

*Let it be, let it be, let it be, let it be
There will be an answer, let it be
Let it be, let it be, let it be, let it be*

¹ The Beatles, *Let It Be*, EMI Studios, 1970.

² Lepecki, André, *Singularities – Dance in the Age of Performance*, Routledge, London/New York, 2016.

³ Ibid.

⁴ Heidegger, Martin, *The Thing in Poetry, Language, Thought*, prevedel Albert Hofstadter, HarperCollins, New York, 1971.

⁵ Bennett, Jane, *Vibrant Matter – A Political Ecology of Things*, Duke University Press, London, 2010.

⁶ Morton, Timothy, *Realist Magic-Objects, Ontology, Causality*, London, Open Humanities Press, 2012.